

նէ կնոջը թէ «Ո՞ւր է այն անդամը, ցցուր ինծի որ զարնեմ սատկեցընեմ»: Կինը կձեւացընէ թէ կվախնայ էրկանը սպառնալիքէն. գողգըղալով կցուցընէ սնտուկը, եւ բանալին էրկանը ձեռքը կուտայ. մարդը աչքերը պատուեւելով՝ բանալին կնկանը ձեռքէն քաշած առած վայրկենին՝ կինը կըդառնայ «Եստէս» կկանչէ ծիծաղելով. վրձարէ տեսնեմ եսկսդ, եւ ուրիշ անգամ ինծի հետ եսկս քաշուելէն վախցիր: Մարդը մէկ կողմանէ ամօթով կմնայ՝ իբր թէ կնոջը հետ բռնած եսկսէն խաբուելուն, մէկ կողմանէ ալ կուրախանայ որ իրեն վախը եւ բարկութիւնը, շփոթութիւնը պարզ կատակ կամ մասխարհութիւն է եղեր. բանալին կուտայ նորէն կնոջը, եւ կինգրէ որ ուրիշ ատեն այնպէս անդգոյշ կերպով զինքը չվախցընէ:

Յետոյ ուշ ատեն, երբոր էրկանը քունը կտանի, կնիկմարդը կերթայ կբանայ սնտուկը. տեսնէ որ խեղճ տէվրիշը վախէն կիսամեռ եղածիւ պէս կեցեր է. «Եւ շուտով գնա բանդ, եւ մի մոռնար այսօրուան գլխուդ»:

եկած փորձանքն ալ գրքիդ մէջը գրելու, եւ մի սլարծենար թէ կանանց ամէն վարպետութիւններուն խելք հասուցեր ես»:

* Չարալեղու մարդուն մէկը անուանի գիտունի մը կերթայ ու կըսէ թէ «Այս ինչ մարդը քեզի շատ հակառակութիւն կընէ ու գէշ գէշ բաներ կխօսի վրադ»: Գիտունը, որ ճշմարիտ իմաստուն է եղեր, պատասխան կուտայ զարմանալով. «Ի՞նչ կըսես, ես այն մարդուն ամենեւին աղէկութիւն մը ըրած չունիմ. ինչո՞ւ այդքան հակառակութիւն պիտի ընէ ինծի»:

* Մարդուն մէկը գիշերով պարապ փողոցի մը մէջէն կերթայ եղեր. յանկարծ քովէն անցնող մը կպատահի, կհարցընէ այս մարդուն թէ «Արդեօք ժամը քանի է: — Այդ իմ խառնուելու բանս է» կպատասխանէ մարդը շփոթած, եւ կարծելով թէ գիւմացինը գող է՝ կձգէ կվախչի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ք Շ Ո Յ Ը Ի Ն Չ Է, Ե Ի Ի՞ Ն Չ Խ Ո Ր Հ Ո Ի Ր Գ Ո Ի Ն Ի.

(Մարտի ամսատետրին մէջ եղած հարցմունքին պատասխան.)

Քշոցը, ինչպէս որ բառն ալ կցուցընէ, չշու գործիք է, եւ կգործածուի եղեր հին ատենը գրեթէ ամենայն եկեղեցեաց մէջ, այսինքն Յունաց, Հայոց եւ Լատինացւոց, պատարագի ժամանակ ճանճերը եւ ուրիշ միջաները սուրբ ընծայից վրայէն քշելու համար. Այս քշոցը Յունաց եկեղեցւոյն մէջ վեցթեւեան սերովբէից կերպարանքով շինուած, եւ կարճ գաւազանի մը վրայ անցուած է, եւ կըսուի յունարէն *ռիփիսիոն*, յորմէ Ռուսներն ալ առնելով՝ ըսած են *ռի-*

փիսի (*Рипиды*): Երբեմն, երբոր այս գործիքը չգտնուի, տեղը քօղ մը կամ մաքուր թաշկինակ մը կշարժէ իրենց սարկաւազը՝ նոյնպէս ճանճերը քշելու մտքով:

Մեր Հայոց եկեղեցւոյն մէջ հաւանականաբար այս քշոց բանեցընելու սովորութիւնը ի Յունաց առնուած է, միայն այս տարբերութեամբ որ նախ՝ կոթը կամ գաւազանը սովորաբար աւելի երկայն կլինի, եւ գլուխը կամ սկաւառակը՝ երբեմն վեցթեւեան սերովբէից ձեւով, բայց այնպէս որ սարկաւազին

շարժած ատենը՝ թեւեւրուն ծայրերն ալ իրարու կղարնուին ու սաւառնելու պէս թըր-թըռմունք մը կունենան. երբեմն ալ թէպէտ սկաւառակին երկու կողմը սերովբէից պատկերը ձեւացած կլինի, բայց թրթըռմունք հանողները սկաւառակին չորս բոլորը կախուած բոժոժներն են, եւ այս ձեւը աւելի սովորական է:

Լատինացւոց եկեղեցւոյն մէջ այժմ այս շոյ ըսած գործիքը բանեցընելը վերցած է. բայց իրենք ալ կվկայեն որ ատենով կգործածուի եղեր՝ փապկըղում անունով, գաղղիարէն կվանքալ, որ քոյց կամ հովանար կը նշանակէ, տաճկերէն եղիպե. եւ կըսեն թէ աւելի եպիսկոպոսաց պատարագին ատենը կըսնի եղեր՝ ճանճերը սեղանին վրայէն քըշելու. իսկ թէ նոցա քոյցին ձեւը ինչպէս է եղեր՝ ճիշդ յայտնի չէ. ոմանք կըսեն թէ մինչեւ սիրամարգի փետուրներով շինածն ալ կգործածուի եղեր:

Ասով ալ կիմացուի թէ քոյցը իսկզբան հնարուած է օրինաւոր նպատակաւ, եւ այն մտքով հասկըցած են ամէն ժամանակ ամենայն եկեղեցիք քոյցին նիւթական գործածութեան վախճանը: Բայց այս եւս նոյնչափ ճշմարիտ է որ նոյնպէս ամենայն եկեղեցիք, թէ արեւելեայք եւ թէ արեւմտեայք, խորհրդաւոր ու գեղեցիկ նշանակութիւն մը եւս տուած են ու կուտան միշտ քոյցին, որ է այս՝ թէ ինչպէս որ այն գործիքին վրայ ձեւացած սերովբէները հովանի ընելով կսաւառնին սուրբ սպասուց վրայ, այսպէս ալ ամենայն քրիստոնեայ պարտական է հաւատոյ աչօքը տեսնելու՝ թէ նոյն միջոցին սերովբէք եւ քերովբէք եւ բազմութիւնք հրեշտակաց կսպասաւորեն սուրբ սեղանոյն: Բաց յայնմանէ, Յունաց եկեղեցւոյն՝ նոյնպէս եւ մերինն մէջ, քոյցը խորհրդաբար կնշանակէ նաեւ Հոգւոյն սրբոյ առաքելոց վրայ եւ ամէն ժամանակ սուրբ պատարագին խորհրդոյն վրայ իջնելը: Այս է ահա սրբոյն Յով-

հաննու Իմաստասիրի Օձնեցւոյ ըսածը, թէ «Քոյցացն հարումն զօրինակ ունի սրբոց սերովբէիցն, զոր Դանիէլ եցոյց, — հաղարք հաղարաց պաշտէին զնա», նոյն խորհրդական նշանակութիւնը կյիշէ նաեւ Շնորհալին եգեսիոյ ողբին մէջ:

Լատինացւոց եկեղեցական պատմիչները կվկայեն թէ մինչեւ ԺԳ դարուն Գաղղիոյ եկեղեցիներուն մէջ սովորութիւն կայ եղեր շոյ, կամ ինչպէս իրենք կըսեն՝ հովանար գործածելու, մանաւանդ ամառ ատեն. ուստի եւ անտեղի է ոմանց ըսածը՝ թէ հաղար տարիէն աւելի է Լատինացւոց մէջէն քոյցի գործածութեան վերնալը:

Եւս առաւել անտեղի եւ այլանդակ բան է հռովմէական կաթոլիկ Հայոց մեր քոյցէն խորշիլը, եւ անխորհուրդ օտարամոլութեամբ այս գեղեցիկ եւ խորհրդաւոր եկեղեցական զարդը մեր արարողութեան մէջէն վերցընելը, ինչպէս որ գրեթէ ամէն տեղ վերուցեր էին իրենք առաջ. եւ մինչեւ ցայժմ եւս տեղ տեղ, թէպէտ եւ պատարագը հայերէն լեզուով կմատուցանեն, բայց ուրիշ շատ աւելի եւ գեղեցիկ ազգային արարողութիւններուն հետ՝ քոյցի գործածութիւնն ալ մէկգի դրեր են, անտարակոյս ուրիշ պատճառանք չունենալով այսպիսի ինքնակամ եւ ապօրինաւոր գործողութեան՝ բայց եթէ կոյր հետեւողութիւն օտար սովորութեանց, եւ պարսաւելի արհամարհութիւն ազգային պատուական արարողութեանց:

Յուսամ թէ այս նիւթիս վրայ մեզի հարցմունք ընող բարեմիտ անձը բաւականանայ առ այժմ այս պատասխանով, եւ այսչափով ալ ըստ բաւականին լուծեալ համարի իրեն տարակոյսը: Իսկ եթէ ոչ, պատրաստ եմք աւելի ընդարձակ ոճով եւ տեղեկութեամբ իրեն գոհացուցիչ պատասխան տալու, եւ հաստատելու թէ քոյցին նիւթական եւ խորհրդական նշանակութիւնները ասոնք են: